

Els mitjans de comunicació audiovisual i els poders públics

Josep Maria Carbonell / Secretari de Cultura i Audiovisual del PSC.
Diputat al Parlament de Catalunya

1. Diagnosi d'una situació caòtica i de regressió democràtica

Des de ja fa uns quants anys, un dels temes recurrents en la vida pública i institucional del país és el que fa referència a la necessària reforma dels mitjans de comunicació públics, ja siguin els de la Generalitat, ja siguin de l'Estat. A partir de mitjans dels anys 90, i quan ja ens trobàvem de fet amb un sistema audiovisual mixt, format per un sector públic –que en el passat havia funcionat quasi en règim de monopoli– i per un sector privat de concessió pública, la revolució digital i les polítiques de liberalització que impulsà la Unió Europea en el sector de les telecomunicacions obriren un debat estratègic sobre el sentit, el paper, la missió i la mateixa organització dels mitjans públics de comunicació.

Efectivament, la digitalització de la informació obrí un procés de revolució tecnològica que trasbalsà tota la indústria relacionada amb la microelectrònica i de manera especial la informàtica, l'audiovisual, la telefonia i el cable. Assistíem a una eclosió sense precedents en aquests camps. Els canvis sorprenien fins i tot els escenaris més avançats. La telefonia feia un canvi revolucionari amb la telefonia cel·lular. Les plataformes digitals canviaven el panorama audiovisual. Internet es convertia en l'estrella indiscutible de la nova revolució tecnològica. I la concentració empresarial apareixia amb força de manera preocupant.

Ens trobàvem, i ens trobem encara ara, en un context en què els processos de convergència tecnològica i el processos de confluència operativa han provocat nous processos de concentració empresarial amb el naixement de poderosos grups multimèdia, que tot i algunes crisis ben recents –cas Telefónica i Admira– han alterat el mapa audiovisual del país. Els canvis tecnològics, la competència entre operadors per aconseguir el màxim nombre de clients de pagament o les màximes audiències per obtenir els màxims beneficis, la indefinició del paper i de la missió dels operadors públics, l'ús i abús d'aquests mitjans públics per part dels Governos –recordem l'ús de TVE durant la guerra d'Iraq, o les aparicions constants d'Artur Mas a TV3– no han fet altra cosa que deslegitimar el sentit dels mitjans públics i agitar encara més la crisi.

De fet, els nostres mitjans de comunicació públics són tributaris de la transició democràtica, i els seus estatuts corresponents reflecteixen aquests processos de reforma política de l'antic règim franquista. La manera d'elegir els membres del Consell d'Administració, i en especial la manera de nomenar el Director General de la Corporació pública, que resta en les mans de l'Executiu corresponent, marcarà el caràcter de televisions i ràdios sota tutela dels executius corresponents.

D'altra banda, la manca d'un marc clar de finançament dels mitjans públics i el recurs a l'endeutament sistemàtic de les corporacions públiques per mantenir les seves despeses ordinàries han afectat encara més els seus magres comptes econòmics.

Els operadors privats s'han trobat que els mitjans públics es nodreixen econòmicament de manera molt important del pastís publicitari i, alhora, volen limitar els ingressos derivats d'aquesta activitat. Amb tot, els operadors públics no poden deixar d'ingressar aquests recursos, perquè si això es produís podrien desaparèixer. D'altra banda, els operadors privats molt sovint obliden que són concessionaris d'un servei públic, d'un bé públic, i que han de respectar uns principis que formen part de la seva concessió.

A Espanya, i també a Catalunya, els grups privats de comunicació han estat molt vinculats a les esferes del poder polític i no diguem a les esferes del poder econòmic. La batalla injustificada, des de posicions democràtiques, del primer govern Aznar contra Prisa y Sogecable, les pressions, després de la privatització de Telefónica, per desenvolupar un grup multimedia amb l'adquisició d'Antena 3 a Antonio Asensio, la batalla pels drets d'emissió del futbol, l'evolució accionarial de Tele5, i la més recent compra d'Antena3 per part de Planeta –amb el vist-i-plau de la Moncloa– no són més que uns quants exemples de la pressió de l'Executiu espanyol, d'acord amb potents grups econòmics, als grups privats audiovisuals. Aquestes pressions s'han fet encara més evidents amb els canvis legislatius fets a mida d'algunes empreses. A Catalunya, les recents adjudicacions de freqüències de les ràdios i televisions digitals demostren les estretes i privilegiades relacions entre l'executiu i alguns grups privats de comunicació.

En altres països europeus les regles del joc són molt més clares: en els països amb major tradició democràtica els operadors públics, que normalment gaudeixen d'un sistema propi de finançament i que no són dependents de la publicitat, almenys en un percentatge important, no estan qüestionats per part de la població. Són països en què els mitjans públics són del públic –del poble–, controlats pels mateixos professionals o per organismes audiovisuals independents. No són mitjans dels «Executius» al servei dels «executius de torn» o mitjans «institucionals» –com de vegades es defineix la CCRTV– per justificar el seu servilisme al poder executiu. En aquests països, els mitjans públics són del poble i els criteris de pluralitat, objectivitat, veracitat i professionalitat formen part del seu codi genètic. En aquests països senzillament serien impossible espectacles lamentables com els que hem viscut en les nostres televisions i ràdios públiques.

En aquesta situació, en part caòtica i confusa, i insostenible, convé determinar alguns aspectes que, des de la meua opinió, són indispensables per apuntar unes propostes de reforma dels mitjans de comunicació públics a Catalunya i a Espanya. Abans d'endinsar-nos en les propostes, convé recordar la importància estratègica dels mitjans de comunicació en la societat, en la seva cohesió, i en la mateixa dinàmica democràtica. El mateix Tractat d'Amsterdam de la Unió Europea ja ho reconeixia l'any 1997, quan recordava que «els sistemes de radiodifusió públics dels Estats membres estan directament relacionats amb les necessitats democràtiques, socials i culturals de cada societat i amb la necessitat de preservar el pluralisme dels mitjans de comunicació». Sense uns mitjans públics lliures, professionals i plurals difícilment podem dir que una societat és democràtica. Per dues raons: perquè s'infringeix el precepte constitucional del dret a la informació, recollit també en la Declaració

Universal dels Drets Humans, i perquè es redueixen les condicions de competència, bàsiques en qualsevol democràcia. Repeteixo: Dret a la informació, a accedir-hi i a usar-la, i democràcia que gaudeixi de condicions de pluralitat i, per tant, de competència entre els partits i els candidats. ¿Seria democràtica una societat que, com a conseqüència del seu sistema de comunicació, no assegurés una competència equitativa entre els partits, o un pluralisme real en els mitjans de comunicació? I quan parlo de partits em refereixo, sobretot, a les diferents sensibilitats socials que cada partit representa.

Precisament per garantir el dret constitucional a la informació i per garantir les condicions de pluralisme i de competència indispensables en una societat democràtica es troba el sentit i la missió dels mitjans de comunicació públics. Els mitjans públics ja no es justifiquen únicament per ocupar una part de l'espai radioelèctric, justificació tradicional del monopoli de l'Estat, antigament limitat i controlat. Els mitjans públics ja no es justifiquen únicament –com és el cas del nostre país– per la necessària normalització lingüística. Els mitjans públics tenen sentit i es justifiquen plenament si es converteixen en peces estratègiques en la democratització de les nostres societats i en la garantia del precepte constitucional del dret a la informació. En un sistema mixt audiovisual, els mitjans de comunicació han d'assegurar unes funcions que li són pròpies i que haurien de formar part del seu codi identitari.

Apostar per una reforma dels mitjans públics de comunicació és apostar per avançar de manera decidida en la democratització del nostre país, encara massa lligat a penyores que resten de la transició. La nostra projecció i plena integració europea ha de ser un motiu complementari per optar per aquesta via democratitzadora i cohesionadora de les nostres societats. En aquests vuit anys de govern del PP a Espanya s'ha viscut una involució que ens recorda l'ús partidista i sectari dels mitjans de comunicació al servei del règim franquista: i no només per l'ús evident de la censura, sinó per la delectança amb el poder i la manipulació de la informació. La degradació democràtica que viu Espanya en bona part s'explica, juntament amb la crisi i la manca d'autonomia del Poder Judicial, per aquest retrocés en els mitjans públics i pel control, per part de l'executiu d'Aznar, dels mitjans privats. Sense voler justificar mancances notables del PSOE com a primer partit de l'oposició, honestament ens podem formular una pregunta: ¿El PSOE, en aquest sistema audiovisual en part segregat pel PP, pot desenvolupar les seves tasques d'oposició en condicions de competència? ¿No ens trobem realment davant d'una Brunete mediàtica, al costat d'una premsa escrita, per evitar la competència democràtica?

A Catalunya aquest panorama es una mica diferent. Les característiques nacionals, culturals i lingüístiques de Catalunya fan necessari que el país disposi d'un sector de la comunicació suficientment potent per poder mantenir una presència pròpia, autònoma i significativa en un àmbit en què les tendències dominants estan condicionades per la concentració en grans grups transnacionals i la globalització dels continguts.

Les evidents limitacions d'un mercat mediàtic de sis milions de persones aconsellen explorar fórmules de col·laboració entre administracions, operadors i territoris que presenten elements culturals i econòmics comuns per intentar assolir una audiència suficient pel desenvolupament dels mitjans de comunicació en català. En

aquest sentit la realitat d'una Euroregió seria el probable marc de comunicació que hauríem d'empènyer per agafar una dimensió més sòlida.

En aquest àmbit, Catalunya necessitaria un sistema de comunicació format per uns mitjans de titularitat pública que han de complir una missió de servei públic definida pel Parlament, oferir una programació de qualitat i reflectir, respectar i fomentar el pluralisme; i uns mitjans de titularitat privada que han de ser regulats de forma transparent, afavorint la competitivitat i potenciant l'existència de grups solvents, informativament i econòmicament considerats.

El sector públic comprèn a Catalunya els mitjans de comunicació gestionats per l'Estat, la Generalitat i l'Administració Local. Aquest sector s'ha format per la successiva agregació d'operadors en funció de les respectives legitimitats de cada nivell d'administració per convertir-se en gestors de mitjans de comunicació audiovisual.

El sector privat està format per uns mitjans audiovisuals que operen amb llicència adjudicada bé per l'Administració de l'Estat, bé per l'Administració de la Generalitat, en funció de les respectives regulacions de ràdio i televisió. El mapa audiovisual de Catalunya –integrat per la relació de llicències atorgades, les freqüències ocupades i les disponibles, així com pels paràmetres tècnics dels emissors– ha de revisar-se per aconseguir una adequació de la realitat a la legalitat vigent.

Per acabar amb aquesta primera part de la diagnosi de la situació voldria referir-me al repte que suposa el pas de la ràdio i televisió analògica a la digital terrestre. Aquest serà el gran canvi dels propers anys i, segons com es faci aquest canvi, el sistema audiovisual que tindrem serà més obert i transparent o més tancat i controlat. Cal assegurar programes específics per garantir la transició a la societat de la informació tant dels operadors del sector com de la ciutadania en el seu conjunt. Però ja es pot afirmar que és un canvi que ha començat amb mal peu: l'obligatorietat de les televisions municipals d'incorporar-se en un curt termini a la televisió terrestre digital ha omplert d'incerteses el món de les televisions locals.

2. Deu propostes de canvi i avenç democràtic

Primera: Definir de manera clara i precisa la missió dels mitjans de comunicació públics. En aquesta nova definició els valors del pluralisme, la veracitat, objectivitat, professionalitat de la informació podrien anar acompanyats de dos nous valors: la qualitat de la programació com a criteri i l'impuls i motor de la indústria audiovisual.

Segona: Assegurar, de manera que no sigui possible un retrocés o canvi en posteriors governs, la independència dels mitjans públics i la seva dependència del Parlament i de les Autoritats Audiovisuales independents. Establir Comitès Professionals en les redaccions amb àmplies atribucions, nomenaments dels directius per concurs a través del Consell d'administració, seguint el model de la BBC.

Tercera: Definir un model de finançament permanent i autònom de les corporacions públiques que garanteixi la independència de l'Executiu, la viabilitat econòmica, i la progressiva reducció dels ingressos derivats de la publicitat, seguint el model francès.

Quarta: Ampliar les competències del CAC i constituir una Autoritat Audiovisual a nivell estatal amb vocació de funcionament federal que podria tenir la seu a Barcelona. La independència d'aquest organisme, tant del govern com dels grups mediàtics del sector, és una característica essencial per la seva actuació.

Cinquena: Establir un marc clar de cooperació entre operadors públics i privats que tinguin com objectiu millorar la qualitat i la projecció del sistema audiovisual a Catalunya i a Espanya. En Pasqual Maragall ha proposat un pacte entre el sector públic i privat per enfortir l'audiovisual i la seva qualitat.

Sisena: Acordar amb els operadors públics i privats la transició cap a la radio i televisió digital terrestre que permeti el desplegament de tota la potencialitat de la nova tecnologia i que faciliti la relació del ciutadà amb les noves tecnologies de la comunicació.

Setena: Acordar un marc jurídic sòlid i estable per a les ràdios i televisions locals, ja siguin públiques o privades. La situació actual d'instabilitat impedeix una estratègia empresarial mínimament solvent.

Vuitena: Obtenir competències plenes en matèria audiovisual per aconseguir que la Generalitat tingui la titularitat dels mitjans de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i sigui l'administració competent per atorgar totes les concessions de ràdio i televisió que operin a Catalunya.

Novena: Promoure la consolidació d'una estructura industrial audiovisual forta, viable, que asseguri la canalització de la creativitat existent en el país i que atregui el talent i les produccions exteriors afavorint la internacionalització del sector.

Desena: Acabar amb la creixent precarietat laboral que està afectant el sector de la comunicació i que afecta i afectarà encara més les condicions del lliure exercici professional dels periodistes i dels treballadors del món de la comunicació en general.

Totes aquestes mesures haurien de potenciar a Catalunya un sistema comunicatiu català –en un marc de comunicació en català que abasti tots els parlants d'aquesta llengua– i que afavoreixi els valors de convivència, pluralisme, llibertat, democràcia i cohesió social.

Per desplegar aquest sistema comunicatiu a Catalunya ens caldrà de manera urgent elaborar la Llei de l'Audiovisual de Catalunya, establint els principis generals de la missió de servei públic i independència dels mitjans públics, així com els mecanismes de transparència i objectivitat que han de caracteritzar la regulació del sector privat per garantir la pluralitat del sistema, tot assumint competències plenes en matèria audiovisual.

Caldrà modificar també el conjunt de la legislació vigent fins ara com el «Estatuto de Radio y Televisión», la Llei del Tercer Canal, la Llei d'Ordenació General de les Telecomunicacions, Llei de Televisió Privada i la Llei de l'Estat 66/1997, entre altres.

Però, i amb això acabo el meu article, aquests canvis no serviran per res si no existeix una disposició clara de fer un salt democràtic de qualitat. Aquesta és la qüestió. Si volem mirar al nord o volem mirar al passat. Si volem millorar la qualitat de la nostra democràcia o seguir en aquests camins de regressió. Si volem un país més lliure o més sotmès. En que està en joc, repeteixo, és la nostra democràcia i les nostres condicions de llibertat.